

Terminologie bibliografických modelů

Helena Kučerová
helena.kucerova@ff.cuni.cz

Shrnutí problémů

- 1) Jaká terminologická práce – deskriptivní nebo preskriptivní?
- 2) Počešťování nebo internacionalizace?
- 3) Jak zacházet s metaforou/metonymií (resp. homonymií)?

Opětovné používání existujících termínů v novém významu – např. „třída“, „agent“, „dílo“, „vyjádření“, „predikát“, „instance“.

Jak integrovat termíny „klasické“ knihovnické terminologie s termíny z oboru ICT, softwarového inženýrství a datového modelování, umělé inteligence a sémantického webu?

- 4) Změny významu pojmů v různých verzích modelů

Třída v TDKIV

Termín	● třída
Termín anglicky	class
Výklad termínu	Skupina klasifikovaných pojmů vzniklá na základě shodných charakteristik za účelem definování sémantických vztahů mezi nimi, která je označena notací. Tvoří základní prvek klasifikačního systému označující základní kategorii. [HARROD-1990:133] [VODIČKOVÁ-CEJPEK-1965:105] [ČSN ISO 5127-6,1994:12]
Normativní výklad	Soubor prvků, které mají nejméně jednu společnou charakteristiku. [ČSN ISO 5127-2003]
	1. Množina prvků mající alespoň jednu společnou charakteristiku. - 2. Množina vlastností vymezující množinu prvků. - 3. Podmnožina vznikající dělením dané množiny na vzájemné disjunktní části entity. [výklad z neplatné normy] [ČSN ISO 5127-6,1994]
Zdroj výkladu	 HARROD-1990:133
	 VODIČKOVÁ-CEJPEK-1965:105
	 ČSN ISO 5127-6.1994:12
Zdroj norm.výkladu	 ČSN ISO 5127-2003
	 ČSN ISO 5127-6.1994
Příbuzný termín	● klasifikační znak ● třídník
Autor hesla	Balíková, Marie
Lektor hesla	Hrazdil, Aleš
Redaktor hesla	Schwarz, Josef
	Burgetová, Jarmila

Agent v TDKIV

Termín	● <u>agent</u>
Ekvivalent	inteligentní agent
Termín anglicky	agent
	intelligent agent
Výklad termínu	<p>Program, který shromažďuje informace nebo provádí některé jiné služby bez přímé účasti uživatele a podle určitého časového plánu. Typickými příklady jsou agenti vyhledávající informace podle parametrů zadaných uživatelem, buď na celém internetu nebo jeho části, agenti informující uživatele o změnách na webových stránkách, jejichž seznam uživatel předem specifikoval, nebo agenti shromažďující informace podle zadání uživatele a předkládají mu je v pravidelných (denních nebo jiných) časových intervalech.</p> <p>[WHATIS] [SKLENÁK-2001A:466] [INTERNET-2000:136]</p>
Zdroj výkladu	 WHATIS
	 SKLENÁK-2001A:466
	 INTERNET-2000:136
Příbuzný termín	● <u>ontologický závazek</u>
Autor hesla	Celbová, Ludmila
Lektor hesla	Tkačíková, Daniela
Redaktor hesla	Schwarz, Josef
	Burgetová, Jarmila
System. číslo	000000513

Konceptuální model v TDKIV

Termín	● konceptuální model databáze
Ekvivalent	pojmový model databáze sémantický model databáze esenciální model databáze
Termín anglicky	conceptual database model
Výklad termínu	Databázový model umožňující zobrazit a popsat objekty v databázi a vztahy mezi nimi z hlediska jejich významu a chování. Výsledkem konceptuálního modelování je implementačně nezávislé databázové schéma, tj. schéma obecně aplikovatelné v jakémkoli technicko-programovém prostředí. Nejčastěji se znázorňuje v podobě diagramu případů použití (Use Case), který definuje požadavky na funkcionalitu systému, a datového diagramu (ERA diagramu nebo diagramu tříd), který definuje třídy prvků, jejich atributy a vztahy mezi nimi. [POKORNÝ-1992:97-100] [ČSN ISO TR 9007:1-43]
Zdroj výkladu	 POKORNÝ-1992:97-100 ČSN ISO TR 9007:1-43
Příbuzný termín	● databáze ● databázový model ● logický model databáze
Autor hesla	Kučerová, Helena
Lektor hesla	Kimlička, Štefan
Redaktor hesla	Schwarz, Josef Burgetová, Jarmila
System. číslo	000000110

Konceptuální nebo pojmový model?

Conceptual model

ISO 5127: model, který definuje pojmy v univerzu diskurzu

Concept system

ČSN ISO 1087-1 pojmový systém: množina pojmů strukturovaná na základě jejich vzájemných vztahů

Conceptual schema

ISO/TR 9007:1987. *Information processing systems – Concepts and terminology for the conceptual schema and the information base.*

ČSN ISO/TR 9007:1996. *Systémy zpracování informací: Pojmy a terminologie pro pojmové schéma a informační základnu.*

Konceptuální nebo pojmový model?

Knihovna
knihovnická revue

Hledat

na webu

Kontakt English

Menu

Nacházíte se zde: Úvod › Archiv › 2018 / 2 › Recenzované příspěvky

Recenzované příspěvky

Pojem modelu a **pojmový model** v informační vědě

Resumé: Tvorba a aplikace modelů včetně těch, jež jsou předmětem zájmu byly vždy imp...

Recenze

DROBÍKOVÁ, Barbora et al. Teoretická východiska informační vědy: využití **konceptuálního modelování** v informační vědě. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. 136 stran. ISBN 978-80-246-3716-7.

Pojem a koncept v TDKIV

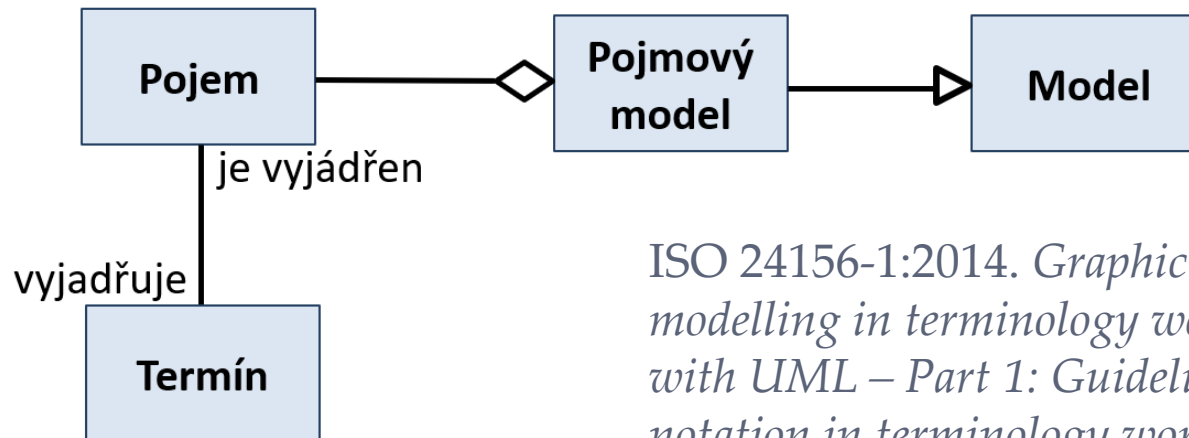
Termín	● pojem	Termín	● koncept
Termín anglicky	concept	Ekvivalent	brouillon (ciz.)
Výklad termínu	Forma myšlení odrážející podstatné vlastnosti předmětů, jevů objektivní skutečnosti. Pojmy mohou být všeobecné a jedinečné, univerzální a neutrální, konkrétní a abstraktní, pozitivní a negativní. Tvorba nového pojmu nebo jeho rozšíření, modifikace známého pojmu je často spojená s dokazováním. [KATUŠČÁK, MATTHAEIDESOVÁ, NOVÁKOVÁ-1998:261]	Termín anglicky	rough copy draft
Normativní výklad	Jednotky se mohou svázat [ČSN ISO 5127-2003] Jednotky svázány [ČSN ISO 5127-2003] Jakákoliv jednotka [ČSN ISO 5127-2003]	Výklad termínu	Náčrt, pracovní varianta písemného textu. Pro snadnější zapisování oprav a změn býval až do 19. stol. psán jen do levého sloupce strany, u kancelářských písemností byl pak také někdy nazýván minuta. U literárních děl je důležitým pramenem pro studium umělecké tvorby, protože zachycuje autorovy postupy při vzniku díla. [HLAVÁČEK-KAŠPAR-NOVÝ-1988:200] [SLOWNIK-1955:93] [SLOVNÍK-1984:182]
Zdroj výkladu	 KATUŠČÁK, MATTHAEIDESOVÁ, NOVÁKOVÁ-1998:261	Normativní výklad	Předběžná verze dokumentu. [ČSN ISO 5127-2003]
Zdroj norm.výkladu	 ČSN ISO 5127-2003	Zdroj výkladu	 HLAVÁČEK-KAŠPAR-NOVÝ-1988:200 SLOWNIK-1955:93 SLOVNÍK-1984:182
Příbuzný termín	● termín	Zdroj norm.výkladu	 ČSN ISO 5127-2003
Autor hesla	Jonák, Zdeněk	Příbuzný termín	● čistopis
Lektor hesla	Čabrunka, Josef	Autor hesla	Richterová, Alena
Redaktor hesla	Schwarz, Vladimír Burgetová, Alena	Lektor hesla	Petr, Stanislav
System. číslo	0000027	Redaktor hesla	Čabrunka, Josef

Termín v TDKIV

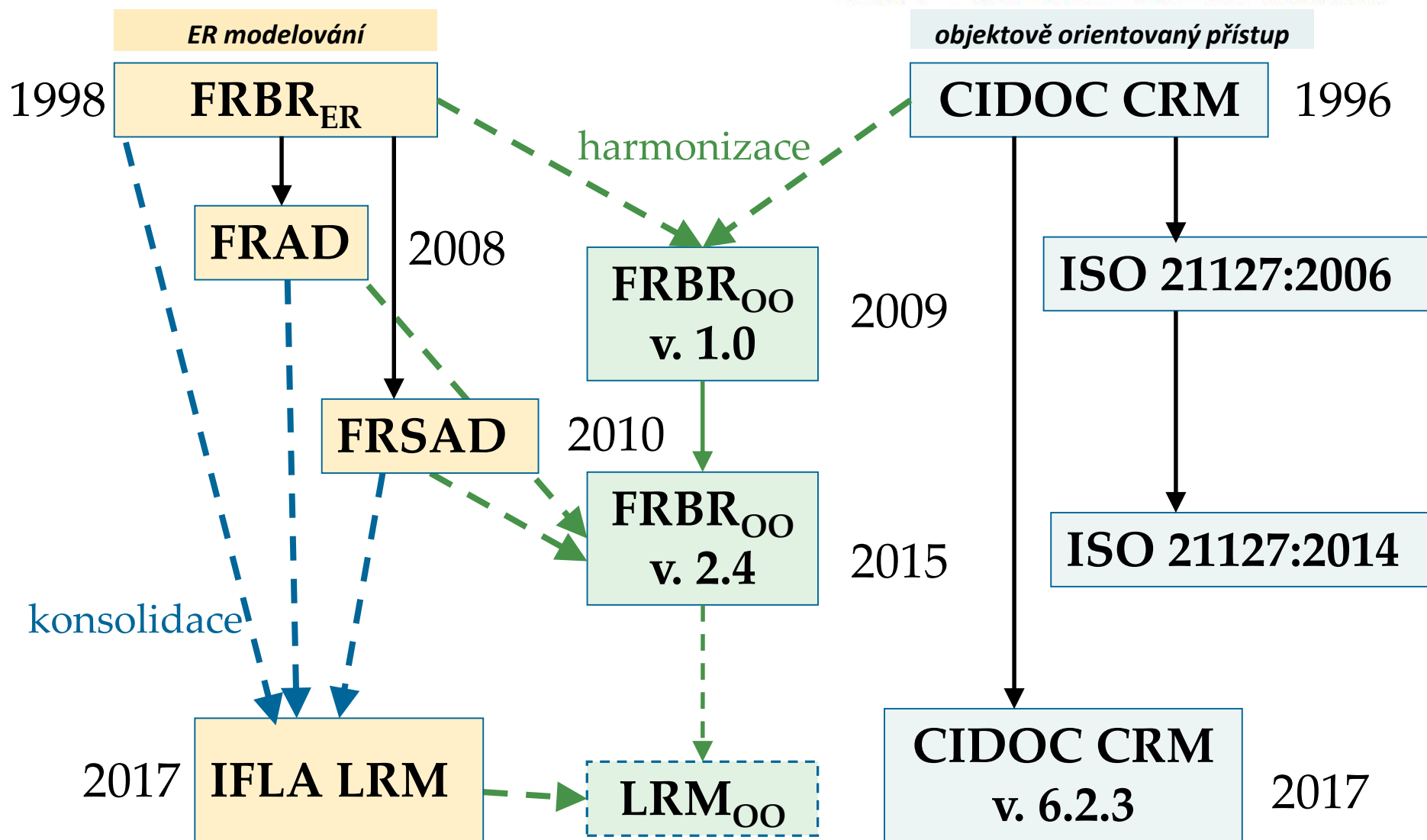
Termín	● termín
Termín anglicky	term
Výklad termínu	Slovo nebo slovní spojení použité k označení pojmu. [ČSN ISO 5127-1,1993:1.1.2-08]
Normativní výklad	Slovní označení obecného pojmu ve specifickém oboru [ISO 1087-1:2000]. Pozn.: Termín může obsahovat symboly a může mít varianty, např. odlišné formy pravopisu. [ČSN ISO 5127-2003]
	Slovo nebo slovní spojení použité k označení pojmu. [výklad z neplatné normy] [ČSN ISO 5127-1,1993]
Zdroj výkladu	 ČSN ISO 5127-1,1993:1.1.2-08
Zdroj norm.výkladu	 ČSN ISO 5127-2003
	 ČSN ISO 5127-1,1993
Příbuzný termín	● pojem
Autor hesla	Jonák, Zdeněk
Lektor hesla	Čabrunová, Anna
Redaktor hesla	Schwarz, Josef Burgetová, Jarmila
System. číslo	000002797

Pojmové modely v informační vědě – pokus o typologii

ISO 24156-1:2014. *Graphic notations for concept modelling in terminology work and its relationship with UML – Part 1: Guidelines for using UML notation in terminology work.*

ontologie	základní ontologie	
	doménové ontologie / referenční pojmové modely	
modely metadat	statické	soubory metadatových prvků a metadatová schémata
	dynamické	slovníky hodnot metadat
pojmová/konceptuální schémata		
datové modely		

Referenční pojmové modely v knihovnictví – názvy

FRBR	Functional requirements for bibliographic records	Funkční požadavky na bibliografické záznamy
CIDOC CRM	CIDOC Conceptual reference model	Pojmový referenční model CIDOC
IFLA LRM	IFLA Library reference model	?

- referenční model knihovny
- knihovní či knihovnický referenční model
- referenční model pro knihovny

Entity FRBR a IFLA LRM - WEMI

	http://iflstandards.info/ns/fr/frbr/frbrer/...			
	C1001	C1002	C1003	C1004
angličtina	work	expression	manifestation	item
němčina	Werk	Expression (dříve: Fassung)	Manifestation (dříve: Erscheinungsform, physische Form)	Exemplar
francouzština	œuvre	expression	manifestation	item (dříve: document)
ruština	произведение	выражение	воплощение	физическая единица (dříve: Экземпляр)
slovenština	<i>dielo</i>	<i>vyjadrenie</i>	<i>prezentácia</i>	<i>jednotka</i>
čeština	dílo	vyjádření	provedení	jednotka

WEMI ⇒ Bibliografická entita

Termín	● <u>bibliografická entita</u>
Ekvivalent	bibliografický zdroj (entita)
Termín anglicky	bibliographic entity bibliographic resource
Výklad termínu	Součástí pojmového modelu bibliografického univerza FRBR (IFLA LRM). Zahrnuje entity dílo, vyjádření, provedení a jednotka. Bibliografická entita je modelem produktu intelektuální nebo umělecké činnosti člověka. Tento produkt může mít abstraktní i fyzickou formu a je předmětem bibliografického zpracování. [INFORMAČNÍ STUDIA-2001] [IFLA LRM-2017:2-4,9-10] [USTANOVENÍ-2017:2-3] [IFLA ICP-2017]
Zdroj výkladu	 INFORMAČNÍ STUDIA-2001 IFLA LRM-2017:2-4,9-10 USTANOVENÍ-2017:2-3 IFLA ICP-2017
Příbuzný termín	● <u>bibliografická informace</u> ● <u>bibliografická jednotka</u> ● <u>bibliografický záznam</u> ● <u>dílo (entita)</u> ● <u>jednotka (entita)</u> ● <u>provedení (entita)</u> ● <u>selekční údaj</u> ● <u>vyjádření (entita)</u>
Autor hesla	Buňilová, Marcela
Systém. číslo	000017109

Dílo a dílo (entita) v TDKIV

Termín	• dílo
Termín anglicky	work
Výklad termínu	Umělecký (slovesný, výtvarný, hudební), vědecký, technický nebo řemeslný výsledek či výtvor lidské tvůrčí činnosti (artefakt, opus). V knihovnictví je to dokument tvořící samostatný celek jak z hlediska obsahového, tak i vydavatelského či písafského, který je v katalogizaci, bibliografii a dokumentaci popisnou jednotkou. [UHLÍŘ-1999:117-129] [BRATKOVÁ-2000:147-155]
Zdroj výkladu	[HAK] [TON]
Příbuzný termín	• arc • aut • kar • line • red
Autor hesla	Uhlíř,
Lektor hesla	Petr,
Redaktor hesla	Schw Burge
System. číslo	0000
Termín	• dílo (entita)
Termín anglicky	work
Výklad termínu	Intelektuální nebo umělecký výtvor. Je chápáno v abstraktní rovině, bez souvislosti s jakýmkoli materiálním objektem. Realizuje se prostřednictvím jednotlivých vyjádření a je ztělesněno prostřednictvím různých provedení. Dílo může, nikoli musí, mít více vyjádření a totéž platí o provedení. Určit hranice mezi jednotlivými díly může být obtížné, za jedno dílo se obvykle považuje i překlad, přepis, menší úprava nebo opatření filmu titulky v jiném jazyce. Za samostatné dílo se naopak považuje dramtizace, parafráze, adaptace pro děti apod. [FRBR-2002:10,14-15] [RDA-2015:Glossary-65] [LICHTENBERGOVÁ-2016:18] [IFLA LRM-2017:2-4,9-10] [DROBÍKOVÁ-2002:153-167] [USTANOVENÍ-2017:5] [BRATKOVÁ-2001]
Normativní výklad	(výklad podle RDA a Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace) Určitý intelektuální či umělecký výtvor (tj. intelektuální či umělecký obsah). [RDA-2015:Glossary-65] [USTANOVENÍ-2017:5]
Zdroj výkladu	FRBR-2002:10,14-15 RDA-2015:Glossary-65 LICHTENBERGOVÁ-2016:18 IFLA LRM-2017:2-4,9-10 DROBÍKOVÁ-2002:153-167

Entita „Dílo“ podle FRBR, IFLA LRM a BIBFRAME

- FRBR:
určitý intelektuální nebo umělecký výtvor
- IFLA LRM:
intelektuální nebo umělecký obsah určitého výtvoru
- BIBFRAME:
odraz pojmové podstaty katalogizovaného zdroje:
autoři, jazyky, předmět (*aboutness*)

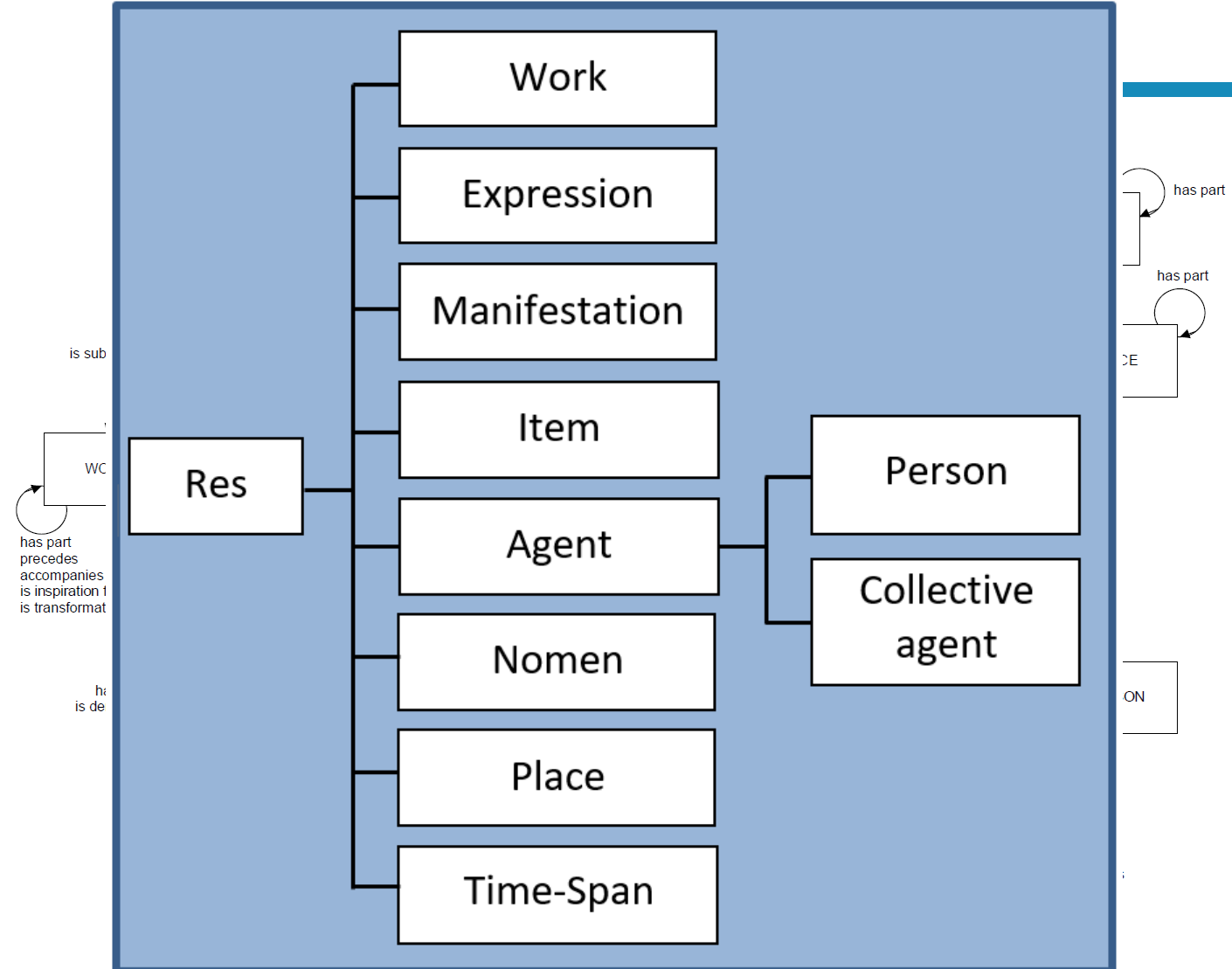
⇒ Jsou to vůbec termíny?

Jednotka fyzická, knihovní a jednotka (entita)

Termín	● <u>fyzická jednotka</u>	
Termín anglicky	physical unit	
Výklad termínu	Svazek tištěného dokumentu a každý jiný fyzicky soudržný dokument včetně ochranného obalu, s nímž je možné samostatně nakládat vzhledem k ostatním fyzickým jednotkám. Soudržnost přitom může být zajištěna vazbou nebo pouzdem. Nevázané seriálové publikace se posuzují, jako kdyby byly spojeny do odpovídajících svazků. [ČSN ISO 2700:1997:2-2-244]	
Normativní výklad	Termín	● <u>knihovní jednotka</u>
Ekvivalent	knihovní dokument (nevh.) evidenční <u>jednotka</u> (zř.)	
Termín anglicky	library unit	
Výklad termínu	Každý samostatný svazek dokumentu, tj. každý výtisk nebo část vícesvazkového díla, konvolut, komplet celého ročníku periodika, nosič speciálních druhů dokumentů (magn. kazeta, CD-ROM). Musí být samostatně evidovaný v přírůstkovém seznamu	
Zdroj výkladu	Termín	● <u>jednotka (entita)</u>
Zdroj norm.vy	Ekvivalent	exemplář
Příbuzný termín	Termín anglicky	item
Normativní výklad	Výklad termínu	Jednotlivý exemplář provedení. Jedná se obvykle o jeden materiální objekt, např. jeden výtisk knižní monografie, jeden CD zvukového dokumentu apod. V případě vícesvazkového souboru je za jednotku považován celek, např. třísvazkový soubor knižního vydání nebo soubor kompaktních disků. Stejně jako provedení je <u>jednotka</u> vždy konkrétní entitou. [FRBR-2002:10,19] [RDA-2015:Glossary-28] [LICHTENBERGOVÁ-2016:18] [IFLA LRM-2017:2-4,9-10] [DROBÍKOVÁ-2002:153-167] [USTANOVENÍ-2017:4] [BRATKOVÁ-2001]
Normativní výklad	(výklad podle RDA a Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace) Jednotlivý exemplář provedení. [RDA-2015:Glossary-28] [USTANOVENÍ-2017:4]	
Zdroj výkladu	● [FRBR-2002:10,11,15]	

IFLA LRM - entity

Entity IFLA LRM v češtině – námět k diskusi

Res	Věc / Res
WEMI Work, Expression, Manifestation, Item	Bibliografická entita Dílo, Vyjádření, Provedení, Jednotka
Agent	Agent / Aktér
Person	Osoba
Collective agent	Kolektivní agent / aktér
Nomen	Jméno / Označení / Nomen
Time-span	Časové rozpětí
Place	Místo